

ΧΑΡΙΛΑΟΣ Γ. ΓΚΟΥΤΟΣ

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

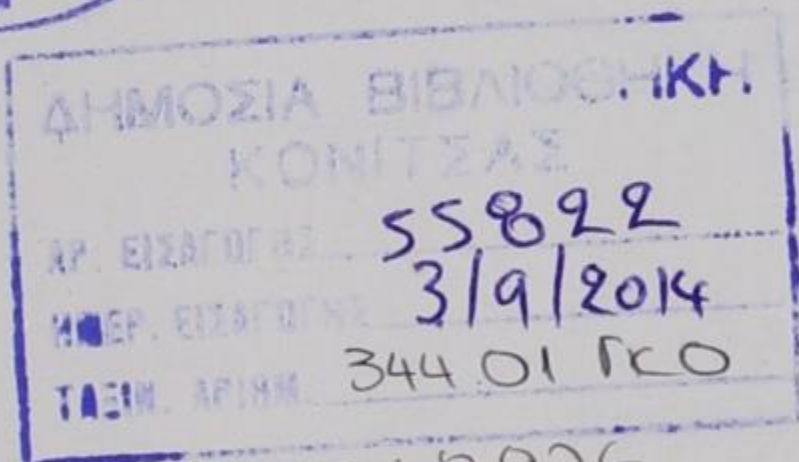
Ι. ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

**ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ: ΑΦΟΙ Π. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ 1994**

ΧΑΡΙΛΑΟΣ Γ. ΓΚΟΥΤΟΣ

**ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΣΤΟ ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

κωδ. εγγ. 8976

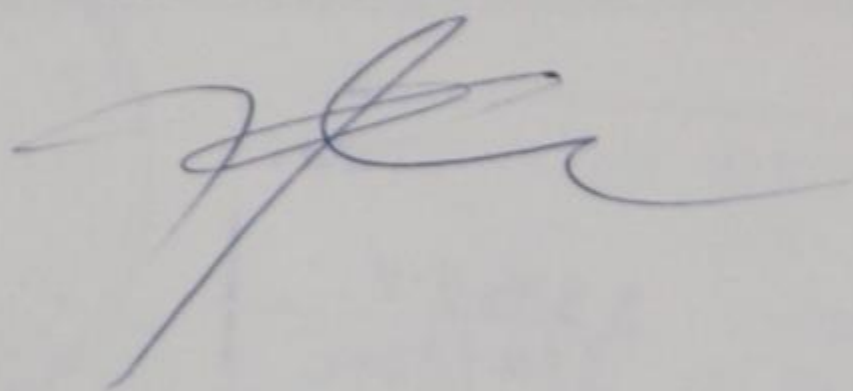

ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

I. ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

**ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ: ΑΦΘΙ Π. ΣΑΚΚΟΥΛΑ
ΑΘΗΝΑ 1994**

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέα

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται πάντως ότι κατά τον Ν. 2387/1920 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/1993 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιοδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN 960-350-009-7

© Εκδόσεις Α^ΦΟΙ Π. Σάκκουλα, Σανταρόζα 1δ Αθήνα
Τηλ. 3215842, 8828800

Ἀφιερώνεται

Στόν κόσμο τῶν ἐργαζομένων
– ὅπως τόν ἔβλεπα ὡς ἔφηβος

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό βιβλίό αὐτό ἀναφέρεται στό πρῶτο μέρος τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, δηλαδή στήν Γενική Εἰσαγωγή στό Ἐργατικό Δίκαιο, ὡς αὐτοτελές τμήμα αὐτοῦ τοῦ σχετικά νέου νομικοῦ κλάδου. Θέλω νά ἐλπίζω ὅτι μελλοντικά θά ὑπάρξει ἡ δυνατότητα νά ἐπεξεργασθῶ καί τά ἄλλα τρία μέρη τοῦ ἴδιου κλάδου, δηλαδή τό ἀτομικό, τό συλλογικό καί το δικονομικό ἐργατικό δίκαιο, καταγράφοντας τίς ἀπόψεις πού διαμόρφωσα γιά τήν δομή, τά ἐπί μέρους θέματα καί τό πνεῦμα του, ἀσχολούμενος ἐπί εἴκοσι περίπου ἔτη μέ τήν μελέτη καί τήν διδασκαλία του. Ἐπιδίωξή μου εἶναι νά συνθέσω ἕνα συνοπτικό συστηματικό βοήθημα ἐπί τοῦ ἰσχύοντος ἐλληνικοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, τό ὁποῖο νά ἐξετάζει σφαιρικά τά οὐσιώδη σχετικά ζητήματα, μέ παραπομπές στίς εἰδικές μελέτες ὡς πρός τίς λεπτομέρειες, νά μνημονεύει τήν κυριότερη βιβλιογραφία ἢ καί νομολογία ἐπί ἐκάστου θέματος, νά συμβάλλει στούς ἐρμηνευτικούς προβληματισμούς καί στήν ἐξέταση τῶν παραμελημένων ζητημάτων τοῦ ἀντικειμένου του, νά εἶναι κατανοητό καί εὐχρηστο γιά τόν σπουδαστή τοῦ κλάδου καί νά ἱκανοποιεῖ τόν ὄριμο νομικό πού ζητᾶ σύντομη, σύγχρονη καί ἀξιόπιστη σχετική πληροφόρηση*.

Οἱ κυριότερες καινοτομίες πού εἰσάγονται μέ τήν παρούσα μελέτη, συγκριτικά πρός τά ὑπάρχοντα ἐλληνόγλωσσα ἐγχειρίδια ἐπί τῆς Γενικῆς Εἰσαγωγῆς, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: Ἐξετάζονται καί τά βασικά θέματά της πού συνήθως παραλείπονται ἢ ἀπλῶς θίγονται, ὅπως εἶναι οἱ γενικές ἀρχές, ἡ ἐρμηνεία καί ἡ ἐφαρμογή τοῦ

* Τίς ἀντιξοότητες πού συνοδεύουν ἕνα τέτοιο ἐγχεῖρημα ἐπισημαίνει εὐστοχα ὁ Δ. Καλομοίρης (ΕΕΔ 1979, 755): «Ἡ συγγραφή γενικοῦ ἔργου, καλύπτοντος ὁλόκληρον τό φάσμα τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου δέν εἶναι εὐχερής. Ἡ πληθὺς τῶν προβλημάτων, ἡ διαρκής θέσπισις νέων διατάξεων, ἡ ἐρμηνεία των καί ἡ περαιτέρω διάπλασις των ὑπό τῆς νομολογίας καί τῆς ἐπιστήμης, ἡ συχνή μεταστροφή τῆς νομολογίας, ἡ ἔκδοσις ἀντιφατικῶν ἀποφάσεων καί ἡ δημοσίευσις νέων ἐργασιῶν, καθιστοῦν τό ἔργον τοῦ συγγραφέως δυσχερέστατον. Ὄταν οἱ παράγοντες αὐτοὶ δαμασθοῦν καί ὁ συγγραφεὺς καταστῆ κύριος τῆς τεραστίας ὕλης, τότε ἔχει ἐπιτύχει. Ἐάν μάλιστα κατορθώσῃ νά δώσῃ πλήρη εἰκόνα τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ἐντός ὀλίγων ἑκατοντάδων σελίδων, ἔχει ἐπιτελέσει ἄθλον».

ἐργατικοῦ δικαίου, ἢ προϊστορία του καί ἡ ἐξέλιξή του ὡς ἐπιστημονικοῦ κλάδου στήν Ελλάδα. Ἀναλύονται διεξοδικότερα τά ζητήματα τῆς διάκρισης τῆς σχέσης ἐργασίας ἀπό τίς ἄλλες ἐργασιακές σχέσεις ἰδιωτικοῦ καί δημοσίου δικαίου, καθὼς καί ἡ διάκριση τοῦ μισθωτοῦ ἀπό τοὺς ἄλλους ἐργαζόμενους καί ἰδίως ἀπό τοὺς παρέχοντες ἐργασία μέ σχέση δημοσίου δικαίου. Προσδιορίζονται μέ νέα κριτήρια τά χαρακτηριστικά τοῦ κλάδου καί οἱ κατηγορίες τῶν ἐργοδοτῶν. Διευκρινίζονται τά κριτήρια καί οἱ συνέπειες τῆς διάκρισης τῶν εἴκοσι περίπου παραγόντων ρύθμισης τῶν σχέσεων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου σέ κανονιστικούς καί σέ μή κανονιστικούς καί ἀναλύονται σύμμετρα τά ἐννοιολογικά, τά λειτουργικά κλπ. στοιχεῖα ἐκάστου, ἐνῶ συνήθως μερικοί ἀπό αὐτούς, παρά τόν σημαντικὸ ρόλο πού διαδραματίζουν στὰ πλαίσια τοῦ κλάδου, ἐξετάζονται μόνον στὰ συγγράμματα τοῦ διοικητικοῦ καί τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἢ σέ μονογραφίες ἐργατικοῦ δικαίου. Ὑποστηρίζονται νέες ἀπόψεις ὡς πρὸς ὀρισμένα ἐρμηνευτικά ἢ ἄλλα ζητήματα. Γενικά, ἐντάσσονται στό τμήμα αὐτό τά εἰσαγωγικά θέματα, τῶν ὁποίων ἡ γνώση εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν μελέτη ὄχι μόνον τοῦ ἀτομικοῦ ἀλλὰ καί τοῦ συλλογικοῦ καί τοῦ δικονομικοῦ ἐργατικοῦ δικαίου.

Ἀπό τεχνική ἀποψη: Γίνεται χρήση τῆς ἀπλῆς δημοτικῆς γλώσσας καί τῆς δόκιμης νομικῆς ὀρολογίας, ἐκτός ἀπό λίγες περιπτώσεις πού κρίθηκε ὅτι θά μπορούσαν νά δοκιμασθοῦν ἀκριβέστεροι λεκτικοί ὅροι. Καταβλήθηκε προσπάθεια νά καταγραφοῦν οἱ ἐκτιθέμενες σκέψεις μέ σαφήνεια, μέ ἀπλότητα καί χωρὶς πλατυασμούς, πλὴν ὅμως, σέ μερικές περιπτώσεις, λόγω τῆς φύσης τοῦ ἔργου ὡς συνοπτικοῦ, τά νοήματα διατυπώθηκαν κάπως πῶς συνοπτικά*.

Μάρτιος 1994

Χ.Γ.Γ.

* Δίκαια παρατηρεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀξία ἀλλὰ καί τίς δυσκολίες τῆς γραπτῆς λεκτικῆς ἀπλότητας ὁ Γ.Κουκουλές: Ὁ Pascal ἔλεγε ὅτι "τά καλύτερα βιβλία εἶναι ἐκεῖνα πού αὐτοὶ πού τά διαβάζουν νομίζουν ὅτι θά μπορούσαν νά τά εἶχαν γράψει" καί συμπληρώνω: θά τά ἔγραφαν ἔτσι, ἂν βέβαια ἐπωμίζονταν κι αὐτοὶ τὴν ἴδια προσπάθεια —ὦ πόσο δύσκολη!— πού κατέβαλε ὁ συγγραφέας γιὰ νά γράψει ἀπλά» (Γιὰ μιά ἱστορία τοῦ ἐλληνικοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος, 1984 σ.141).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	Σελ. 7
Συνομογραφίες	13

Κεφάλαιο Α'

Η «ΣΧΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

I. Ἡ ἐργασία γενικά	17
II. Ἀτομικές ἐργασιακές σχέσεις ὑπὸ εὐρεῖα ἔννοια	20
Α. Γενικά	20
Β. Ἐργασιακές σχέσεις ἰδιωτικοῦ δικαίου καὶ ἐργασιακές σχέσεις δημοσίου δικαίου	23
Γ. Σχέσεις ἐξαρτημένης ἐργασίας καὶ σχέσεις ἀνεξάρτητης ἐργασίας	30
Δ. Ἡ σημασία τῆς διάκρισης τῶν διαφόρων ἐργασιακῶν σχέσεων	33
III. Διάκριση τῆς «σχέσης ἐργασίας» ἀπὸ τίς ἄλλες ἐργασιακές σχέσεις	36
Α. Τὰ ἐννοιολογικὰ στοιχεῖα τῆς «σχέσης ἐργασίας»	37
Β. Θεωρίες γιὰ τὴν ἔννοια τῆς ἐξάρτησης τοῦ ἐργαζόμενου	42
Γ. Εἰδικότερα κριτήρια τῆς ἐξάρτησης τοῦ ἐργαζόμενου	47

Κεφάλαιο Β'

ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΩΣ ΚΛΑΔΟΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

I. Ὁρισμὸς τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου. Ὁρολογία	51
II. Ἀντικείμενο τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	52
III. Διαίρεση τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	55
IV. Χαρακτηριστικά τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	56

Κεφάλαιο Γ'

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

I. Ὁ μισθωτὸς	65
-------------------------	----

A.	Διάκριση τοῦ μισθωτοῦ ἀπό τούς ἄλλους δότες ἐργασίας	65
1.	Ἐννοια τοῦ μισθωτοῦ. Ἄλλοι δότες ἐργασίας	65
2.	Ὁ μαθητευόμενος	68
B.	Κατηγορίες μισθωτῶν	70
1.	Κριτήρια κατάταξης τῶν μισθωτῶν σε κατηγορίες	70
2.	Μισθωτοί τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν	72
3.	Μισθωτοί τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων	73
4.	Ἐπάλληλοι καί ἐργάτες	74
5.	Διευθύνων ὑπάλληλος	77
6.	Μισθωτοί πού ἔχουν ἰδιαίτερες προσωπικές ιδιότητες	79
II.	Ὁ ἐργοδότης	81
A.	Ἐννοια τοῦ ἐργοδότη	81
B.	Συμβατικός ἐργοδότης	83
Γ.	Νόμιμος ἐργοδότης	84
Δ.	Ὁ ἐργοδότης ὡς φορέας ἐπιχείρησης ἢ καί ἐκμεταλλεύσεων	87
III.	Τά συνδικάτα	90
IV.	Τό συμβούλιο τῶν ἐργαζομένων	92

Κεφάλαιο Δ'

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

I.	Εἰσαγωγή	95
A.	Ἐννοια καί εἶδη τῶν ρυθμιστικῶν παραγόντων	95
B.	Συρροή καί σύγκρουση τῶν ρυθμιστικῶν παραγόντων	99
II.	Οἱ κανονιστικοί παράγοντες (πηγές τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου)	102
A.	Τό Σύνταγμα	102
1.	Ἡ τυπική ὑπεροχή τοῦ Συντάγματος	102
2.	Τά θεμελιώδη δικαιώματα γενικά	103
3.	Θεμελιώδη δικαιώματα τῶν μισθωτῶν καί τῶν ἐργοδοτῶν	106
B.	Τό εὐρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο	107
1.	Πηγές	107
2.	Εὐρωπαϊκό κοινοτικό ἐργατικό δίκαιο	108
Γ.	Τό δημόσιο διεθνές δίκαιο	110
1.	Πηγές	110
2.	Διεθνεῖς συμβάσεις ἐργασίας	112
3.	Ἄλλες διεθνεῖς συμβάσεις	115
Δ.	Ὁ τυπικός νόμος	117
E.	Οἱ κανονιστικές πράξεις τῆς δημόσιας διοίκησης	119

ΣΤ.	Τό νομικό ἔθιμο	121
Z.	Οἱ κοινωνικοηθικές ἀρχές	123
	1. Γενικά	123
	2. Ἡ καλή πίστη	125
	3. Τά χρηστά ἦθη	127
	4. Τά συναλλακτικά ἦθη	128
H.	Ἡ συλλογική σύμβαση ἐργασίας καί ἡ ἐργασιακή δαιτητική ἀπόφαση	129
Θ.	Ἡ συναπόφαση τοῦ ἐργοδότη καί τοῦ συμβουλίου τῶν ἐργαζομένων	131
I.	Ὁ κανονισμός ἐργασίας	132
IA.	Τό καταστατικό τοῦ συνδικάτου	135
<i>III. Οἱ μή κανονιστικοί παράγοντες</i>		<i>135</i>
A.	Ἡ ἀτομική σύμβαση ἐργασίας	135
B.	Οἱ γενικοί ὅροι ἐργασίας	136
	1. Ἐννοια, νομική φύση, κατηγορίες	136
	2. Ἡ ἐπιχειρησιακή συνήθεια εἰδικότερα	138
Γ.	Ἡ συλλογική ἐνοχική συμφωνία	139
Δ.	Ἡ κρίση τρίτου	140
E.	Ἡ ἐργοδοτική διαταγή (βάσει τοῦ διευθυντικοῦ δικαι- ώματος)	141
ΣΤ.	Ἡ ἀτομική διοικητική πράξη	144
Z.	Οἱ διοικητικές διατάξεις	145
H.	Ἡ νομολογία	146
Θ.	Ἡ νομική ἐπιστήμη	147

Κεφάλαιο Ε΄

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ, ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

I.	Γενικές ἀρχές τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	149
A.	Ἐννοια καί κατηγορίες	149
B.	Ἡ ἀρχή τῆς προστασίας τῶν μισθωτῶν καί ἡ εἰδικό- τερη ἀρχή τῆς εὐνοϊκότερης μεταχείρισης τῶν μισ- θωτῶν	151
Γ.	Ἡ ἀρχή τῆς ἴσης μεταχείρισης	153
Δ.	Ἡ ἀρχή τῆς συνδικαλιστικῆς αὐτονομίας	155
E.	Ἡ ἀρχή τῆς ἐλευθερίας τῶν συμβάσεων	157
ΣΤ.	Ἡ ἀρχή τῆς ἐνοχικῆς εὐθύνης	159
Z.	Ἡ ἀρχή τῆς μὴ καταχρηστικῆς ἄσκησης τῶν δικαι- ωμάτων	160
H.	Ἡ ἀρχή τῆς ἀναλογικότητος	162
II.	Ἐρμηνεία τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	163

III. Ἐφαρμογή τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	167
Α. Ἐννοια καὶ εἶδη	167
Β. Διοικητικὴ ἐφαρμογή καὶ ἐποπτεία	169

Κεφάλαιο ΣΤ'

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

I. Εἰσαγωγή	171
II. Προϊστορία τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	174
Α. Οἱ ἐργασιακές σχέσεις στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα	174
Β. Οἱ ἐργασιακές σχέσεις στό ρωμαϊκό κράτος	177
Γ. Οἱ ἐργασιακές σχέσεις στό Βυζάντιο	178
Δ. Οἱ ἐργασιακές σχέσεις στὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα	180
Ε. Οἱ ἐργασιακές σχέσεις στὴν μεσαιωνικὴ καὶ στὴν προβιομηχανικὴ Δ.Εὐρώπη	181
III. Γένεση καὶ ἐξέλιξη τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου στὴν Δ.Εὐρώπη	183
Α. Αἰτίες γένεσης τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	183
Β. Ἡ μέχρι τὸ 1919 περίοδος	185
Γ. Ἡ περίοδος τοῦ μεσοπολέμου	187
Δ. Ἡ νεότερη περίοδος	188
IV. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	190
Α. Ἡ περίοδος 1821-1935	190
Β. Ἡ περίοδος 1935-1974	192
Γ. Ἡ μετὰ τὸ 1974 περίοδος	194

Κεφάλαιο Ζ'

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

I. Ἐννοια τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	197
II. Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐπιστήμης τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου στὴν Ἑλλάδα	198
III. Βιβλιογραφία γενικῶν ἔργων ἐργατικοῦ δικαίου	201
Α. Γενικά συστηματικά ἔργα	201
Β. Ἄλλα γενικά ἔργα	203
Γ. Συλλογές κανόνων ἢ καὶ νομολογίας τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου	206

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	209
---	-----

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	215
------------------------------	-----

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ	Αστικός Κώδικας
Αρμ.	Αρμενόπουλος (περιοδικό)
δ.α.	διαιτητική απόφαση
ΔΕΝ	Δελτίον Εργατικής Νομοθεσίας (περιοδικό)
ΔκΠ	Δίκαιο και Πολιτική (περιοδικό)
ΕΔΔΔ	Επιθεώρησις Δημοσίου και Διοικητικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΕΑΝ	Εφημερίς Ελληνικής και Αλλοδαπής Νομολογίας (περιοδικό)
ΕΕΔ	Επιθεώρησις Εργατικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΕΝ	Εφημερίς Ελλήνων Νομικών (περιοδικό)
ΕΛΛΔ	Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδικό)
ΕρμΑΚ	Ερμηνεία Αστικού Κώδικος (περιοδική έκδοση)
κ.ε.	και εξής
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
ΝΔ	Νέον Δίκαιον (περιοδικό)
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΝΠΙΔ	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
ό.π.	όπου παραπάνω
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
π.δ.	προεδρικό διάταγμα
π.ν.π.	πράξη νομοθετικού περιεχομένου
σ.σ.ε.	συλλογική σύμβαση εργασίας
ΤοΣ	Το Σύνταγμα (περιοδικό)

Συντομογραφίες τίτλων βιβλίων

- Καλομοίρης Δ., Βασικά έννοιαι... = Βασικά έννοιαι του ελληνικού εργατικού δικαίου, 1973.
- Καρδαράς Α., Οι κανόνες του δικαίου της εργασίας... = Οι κανόνες του δικαίου της εργασίας και η σχέση των προς την συλλογικήν σύμβασιν, 1978.
- Κουκιάδης Γ., Ατομικές... = Εργατικό δίκαιο. Ατομικές εργασιακές σχέσεις και κοινωνική πολιτική, 1984.
- Σιμωνέτος Γ., Δώδεκα μελέται... = Δώδεκα μελέται αστικού και εργατικού δικαίου 1948/51.
- Σταθόπουλος Μ., Εισαγωγή στο αστικό δίκαιο = Μ. Σταθόπουλος, στο Εισαγωγή στο αστικό δίκαιο, επιμέλεια Μ. Σταθόπουλος - Μ. Αυγουστιανάκης, 1992.

«Σήμερα τὸ πρόβλημα τῆς οὐσιαστικῆς ἐλευθερίας συνδέεται ἀπὸ τὴν μιά μεριά μέ τή διάκριση τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ σέ ἐξηρητημένους ἐργαζόμενους καί σέ ἀνεξάρτητους καί ἀπὸ τὴν ἄλλη μέ τὴν διάκριση σέ ἀνώτερες καί κατώτερες ἐργασίες. Ἄλλά μήπως καί ἡ οὐσιαστική διαφορά ἀνάμεσα στά σοσιαλιστικά καί τά καπιταλιστικά καθεστῶτα καί οἱ διχογνωμίες γιά τὴν οὐσία τῆς ἐλευθερίας πάνω στὴν διαφορετική ἀντίληψη γιά τὴν ἐκμετάλλευση τῆς ἐργασίας δέν στηρίζεται;».

(*Γιάννης Κουκιάδης, Ἡ ἐργασία ὡς ἱστορικό καί κοινωνικό νομικό φαινόμενο, στό ΔκΠ τ.3 1982 σ. 24/25*).

« Ἡ ποιότητα τῆς ἐργασίας προσδιορίζει σέ μεγάλο βαθμὸ τὴν ποιότητα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ δυναμικότητα τῆς ἐργασίας τὴν δυναμικότητά του. Ἄλλά οὔτε ἡ ποιότητά του οὔτε ἡ δυναμικότητά του μποροῦν νά πραγματοποιηθοῦν ἂν δέν ἀποδώσουμε στοὺς ἐργαζόμενους τὴ χαμένη τους προσωπικότητα. Πολλές φορές ἔχουμε μιλήσει γιά τὴ χειμαζόμενη ἐλληνική κοινωνία. Λίγες φορές ὅμως ἔχουμε σκεφθεῖ ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται κατὰ κύριο λόγο στό γεγονός ὅτι κυριαρχεῖ ἡ κοινωνική ὑποαξιολόγηση τῆς ἐργασίας καί τῶν φορέων της».

(ὁ ἴδιος, *Ἐργατικό δίκαιο. Ἀτομικές ἐργασιακές σχέσεις καί κοινωνική πολιτική, 1984, σ. 628*).

Κεφάλαιο Α'

Η «ΣΧΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Ι. Η εργασία γενικά

Βιβλιογραφία: Barréte A., Εργασία, στο Εγκυκλοπαίδεια Οικονομικών Επιστημών, τ.5 1973, 201. Βουτυράς Σ., Η σύμβασις εργασίας εις το πλαίσιον της κοινωνικής και οικονομικής ζωής 1970,7. ο ίδιος, Οι νέοι της εποχής μας απέναντι στην εργασία 1985. Δεσποτόπουλος Κ., Η εργασία και ο βίος των ανθρώπων, στο Προσφορά στον Γ. Μιχαηλίδη - Νουάρο τ.Α' 1987,349. Κεράνης Δ., Εισαγωγή στη φιλοσοφία της εργασίας, 1986. Κουκιάδης Γιαν., Η εργασία ως ιστορικό και κοινωνικό νομικό φαινόμενο, στο ΔκΠ 1982,9. Κωνσταντοπούλου Χ., Για μιά κοινωνιολογία της εργασίας 1986. Offe C., Κοινωνία της εργασίας; 1993.

1. Με κριτήρια οικονομικά και νομικά, ως εργασία χαρακτηρίζεται η ενέργεια ή δραστηριότητα ενός ανθρώπου, με την συμβολή της οποίας αυτός επιδιώκει να δημιουργήσει στον φυσικό κόσμο μία νέα κατάσταση, προκειμένου να ικανοποιήσει με αυτήν οικονομικές ανάγκες ενός τουλάχιστον άλλου προσώπου ή και του ίδιου του εργαζόμενου. Αυτή η νέα κατάσταση, δηλαδή το παραγόμενο με την συμβολή της εργασίας οικονομικό αποτέλεσμα - αγαθό, έχει αυτοτελή αντικειμενική υπόσταση έναντι της εργασίας και λέγεται έργο. Οικονομικά ωφέλιμη και για τον εργαζόμενο είναι η εργασία αν το παραγόμενο με αυτήν έργο πρόκειται να χρησιμοποιείται και από αυτόν ή αν ο άλλος που ωφελείται από αυτήν παρέχει στον εργαζόμενο ως αντάλλαγμα της εργασίας κάποιο άλλο οικονομικό αγαθό.

Σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, μεταξύ άλλων, δεν θεωρούνται

ως εργασίες: το έργο που παράγεται με την συμβολή της εργασίας, η δραστηριότητα ενός ανθρώπου η οποία ωφελεί οικονομικά μόνον αυτόν (π.χ. η γεωργική καλλιέργεια προς κατανάλωση των προϊόντων της μόνον από τον καλλιεργητή), οι μη οικονομικές δραστηριότητές του, δηλαδή οι οικογενειακές, κοινωνικές, θρησκευτικές, αθλητικές, πνευματικές κ.ά. ενασχολήσεις του που δεν έχουν οικονομικό χαρακτήρα στην συγκεκριμένη περίπτωση, η ενέργεια της φύσης, του ζώου ή της μηχανής και τα αυτόματα ενεργήματα του ανθρώπου.

Η εργασία λέγεται και υπηρεσία ή απασχόληση. Συγγενική προς την έννοια της εργασίας είναι η έννοια του επαγγέλματος. Ως επάγγελμα χαρακτηρίζεται η συστηματική (όχι ευκαιριακή) επίδοση ενός προσώπου σε ορισμένο είδος εργασίας για βιοποριστικούς λόγους.

2. Από φυσική άποψη, η εργασία αποτελεί συνειδητή εξωτερική ανθρωπίνης ενέργειας με σωματικές κινήσεις ή με σκόπιμη ακινησία. Για την παραγωγή της ενέργειας αυτής, συμπράττουν το σώμα, το πνεύμα και η ψυχή του ανθρώπου. Αν ενεργοποιείται κυρίως το σώμα, η εργασία λέγεται σωματική, ενώ αν ενεργοποιούνται κυρίως το πνεύμα και η ψυχή, η εργασία λέγεται πνευματική.

3. Οι ιδιότητες, οι ικανότητες και οι καταστάσεις, οι οποίες συνδέονται στενά με την σωματική, την πνευματική, την ψυχική, την ηθική και την κοινωνική υπόσταση του ανθρώπου ως ελλόγου όντος και οι οποίες τον εξατομικεύουν, συγκροτούν την προσωπικότητά του. Με την εργασία του ο άνθρωπος αξιοποιεί τις σωματικές, τις πνευματικές, τις ψυχικές και τις ηθικές δυνάμεις του, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις βιοτικές ανάγκες του, να ανταποκριθεί στην φυσική τάση για δημιουργία και να διαμορφώσει την κοινωνική θέση του. Εκ τούτων, παρέπεται ότι η εργασία αποτελεί εκδήλωση της προσωπικότητας του ανθρώπου.

4. Η εργασία συνοδεύεται, από τις εξής αντιφατικές συνέπειες: αφ' ενός προσφέρει στον εργαζόμενο την χαρά της δημιουργίας και συντελεί στην απελευθέρωσή του από βιοτικές ανάγκες του, αφ' ετέρου δε επιφέρει σ' αυτόν κόπωση και συνεπάγεται τον περιορισμό της ελευθερίας του κατά το μέτρο που αυτός δεν είναι δυνατόν κατά τον χρόνο της εκτέλεσής της να απασχολείται με άλλα ενδιαφέροντά του.

Εξ αιτίας αυτής της αντίφασης, η αξία της εργασία άλλοτε μεν υπερτιμήθηκε και άλλοτε υποτιμήθηκε, όπως προκύπτει ενδεικτικά από τις ακόλουθες πολιτιστικές αντιλήψεις: Οι Εβραίοι πίστευαν στην αξία της εργασία, καθόσον την θεωρούσαν ως μέσο εξιλέωσης από το προπατορικό αμάρτημα. Οι άλλοι ασιατικοί λαοί περιφρονούσαν γενικά την εργασία. Οι αρχαίοι Έλληνες και Ρωμαίοι θεωρούσαν ότι η μεν πνευματική εργασία αρμόζει στους ελεύθερους ανθρώπους, η δε σωματική εργασία αρμόζει στους δούλους. Στην Δύση, η εργασία άρχισε να αναγνωρίζεται ως κοινωνική αξία κατά τα τέλη του μεσαίωνα υπό την επίδραση των νέων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, της διδασκαλίας της προτεσταντικής κυρίως εκκλησίας (κατά την οποία η εργασία αποτελεί θρησκευτικό καθήκον) και των ιδεών του φιλελευθερισμού. Κατά τους δύο τελευταίους αιώνες, η εργασία κατέχει πρωτεύουσα θέση μεταξύ των ανθρωπίνων και κοινωνικών αξιών, καθόσον θεωρείται ως βασικός συντελεστής της οικονομικής ανάπτυξης και ως σημαντικό κριτήριο της κοινωνικής ένταξης του ατόμου και της διαμόρφωσης του τρόπου ζωής του. Κατά τα τελευταία όμως έτη, στα πλαίσια της αναζήτησης ενός πιο ανθρώπινου τρόπου ζωής, παρατηρούνται εκδηλώσεις αμφισβήτησης της αξίας της εργασία, ιδίως εκ μέρους των νέων.

5. Οι ποικίλες εκφάνσεις του φαινομένου της εργασία μελετώνται από αντίστοιχους επιστημονικούς κλάδους,¹ όπως είναι

1. Σχετική βιβλιογραφία βλ. στην σημ. 1 του κεφ. Ζ'.

η ιατρική εργασιολογία, η ψυχολογία της εργασίας, η φιλοσοφία της εργασίας, η ιστορία της εργασίας, η κοινωνιολογία της εργασίας, η οικονομική της εργασίας, η κοινωνική πολιτική, η επιστήμη της οργάνωσης της εργασίας, η εργονομία κ.λπ. Από νομική άποψη, η εργασία εξετάζεται κυρίως στα πλαίσια των ρυθμίσεων του εργατικού δικαίου.

II. Ατομικές εργασιακές σχέσεις υπό ευρεία έννοια

A. Γενικά

1. Η βιοτική σχέση μεταξύ δύο τουλάχιστον προσώπων, η οποία παράγει νομικά δικαιώματα και νομικές υποχρεώσεις (δηλαδή δικαιώματα και υποχρεώσεις που προβλέπονται από το δίκαιο), λέγεται νομική ή έννομη σχέση², κατ' αντιδιαστολή προς τις βιοτικές σχέσεις που χαρακτηρίζονται ως εξωνομικές επειδή δεν παράγουν νομικά δικαιώματα και νομικές υποχρεώσεις³. Μεταξύ των ποικίλων κατηγοριών των νομικών σχέσεων, περιλαμβάνονται οι ατομικές που συνδέουν δύο μόνον πρόσωπα και οι συλλογικές που συνδέουν είτε τα μέλη μίας ομάδας προσώπων

2. Δίκαιο είναι το σύστημα των κανόνων οι οποίοι θεσπίζονται από το κράτος, άμεσα ή έμμεσα, και ρυθμίζουν την οργάνωση, την λειτουργία και τις διεθνείς σχέσεις του, καθώς και την συμπεριφορά των προσώπων που υπάγονται σ' αυτό, δύνανται δε να εφαρμοσθούν εξαναγκαστικά από τα αρμόδια κρατικά όργανα. Εξ' άλλου, (νομικό) δικαίωμα λέγεται η εξουσία που παρέχεται από το δίκαιο σε ένα πρόσωπο προς ικανοποίηση βιοτικών συμφερόντων του, ενώ (νομική) υποχρέωση ονομάζεται η καθοριζόμενη από το δίκαιο συμπεριφορά, την οποία ένα πρόσωπο οφείλει να τηρήσει για να ικανοποιηθεί το δικαίωμα ενός άλλου προσώπου. Πρβλ. Παπαντωνίου Ν., Γενικές αρχές του αστικού δικαίου 1983,11. Σπηλιωτόπουλος Ε., Εγχειρίδιον διοικητικού δικαίου 1986,7. Σπυριδάκης Ι., Γενικές αρχές 1985,1,79,82. Σταθόπουλος Μ., Εισαγωγή στο αστικό δίκαιο 1992,1.

3. Για τις μορφές και την σημασία των εξωνομικών σχέσεων, βλ. Καραύης Μ., ΝοΒ 1993.224. Σπυριδάκης Ι., ό.π. 433. Για τις εργασιακές εξωνομικές σχέσεις, βλ. σημ. 25.

που έχουν κοινά δικαιώματα ή συμφέροντα, είτε αυτήν την ομάδα με ένα άλλο πρόσωπο ή με μία άλλη τέτοια ομάδα.

2. Όταν κάποιος αναλαμβάνει την νομική υποχρέωση να συμβάλει με την εργασία του στην παραγωγή ενός ή περισσοτέρων οικονομικών αποτελεσμάτων, δηλαδή έργων, και να προσπορίσει αυτά σε ένα άλλο πρόσωπο, ολοκληρωμένα και μη ελαττωματικά, έναντι αμοιβής, η νομική σχέση που δημιουργείται μεταξύ των δύο αυτών προσώπων λέγεται σύμβαση έργου.

Διαφορετική είναι η περίπτωση κατά την οποία αναλαμβάνει κάποιος την νομική υποχρέωση να συμβάλει με την εργασία του στην παραγωγή ενός ή περισσοτέρων διαδοχικών έργων που θα ανήκουν σε ένα άλλο πρόσωπο, δικαιούμενος ή όχι αμοιβή για την παροχή της εργασίας, αλλ' όχι και να προσπορίσει σ' αυτό τα παραγόμενα έργα ολοκληρωμένα και μη ελαττωματικά. Στην περίπτωση αυτή, η σχέση που δημιουργείται μεταξύ του φορέα της εργασίας (που λέγεται και δότης εργασίας ή εργαζόμενος υπό ευρεία έννοια) και του λήπτη της εργασίας έχει ως αντικείμενο την παροχή εργασίας καθ' εαυτήν και όχι την παροχή του αποτελέσματός της, δηλαδή όχι την παροχή έργου ή έργων. Η σχέση αυτή αποτελεί ατομική εργασιακή, υπό ευρεία έννοια, νομική σχέση και εμφανίζεται με ποικίλες μορφές, οι οποίες, εκτός από τις διαφορές τους, έχουν και τις εξής ομοιότητες: ο δότης της εργασίας υποχρεούται να παρέχει την εργασία σύμφωνα με ό,τι προβλέπουν οι σχετικοί παράγοντες ρύθμισης της σχέσης και πάντως με επιμέλεια, ενώ ο λήπτης της εργασία δικαιούται να προσδιορίζει μονομερώς τους επιδιωκόμενους με την εργασία τελικούς σκοπούς, είναι δε ο άμεσος δικαιούχος του παραγόμενου έργου και υφίσταται τις συνέπειες της μη πραγμάτωσης αυτού του έργου.

3. Από φυσική άποψη, η εργασιακή δύναμη συνδέεται άρρηκτα με το πρόσωπο του φορέα της και συνεπώς δεν είναι δυνατόν να τίθεται στην διάθεση άλλου χωρίς ταυτόχρονα να τίθεται στην